

МЕТОДИ І ПРИЙОМИ ЗАСВОЄННЯ МИСТЕЦЬКИХ ЗНАТЬ УЧНЯМИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ ЛІЦЕЇВ МИСТЕЦТВ

Проаналізовано методи і прийоми засвоєння учнями молодших класів мистецько-творчих знань. Узагальнено методи (створення художньо-творчого середовища, герменевтичної й евристичної бесіди, дидактичної гри, діалогу з образом твору, аналізу-інтерпретації) і прийоми (рольового читання, вибору та відбору художніх засобів і деталей), які забезпечують поглиблення й систематизацію художніх знань як єдності образів, почуттів та ставлення учнів молодших класів ліцеїв мистецтв до художньої творчості.

Ключові слова: засвоєння, мистецька освіта, ліцеї мистецтв, мистецько-творчі знання, учні молодших класів.

Сучасна мистецька освіта вимагає пошуку ефективних засобів засвоєння учнями молодших класів мистецько-творчого досвіду. Дані останніх наукових досліджень свідчать про обмежену кількість учнів, здатних засвоювати мистецькі знання повною мірою. Виникає суперечність між потребою суспільства в яскравих особистостях, умотивованих до творчої мистецької діяльності, та недостатнім обсягом методів і прийомів засвоєння учнями молодших класів змісту мистецько-творчої освіти.

Проблема засвоєння змісту освіти учнями молодших класів докладно розкрито у працях таких науковців, як Ю. Бабанський, В. Бондар, М. Данилін, І. Лернер, В. Лозова, О. Савченко, М. Скаткін, Н. Тализіна, А. Хуторський. Питання змісту, методів і форм організації мистецької освіти школярів проаналізовано у працях зарубіжних (Л. Баренбойм, Н. Ветлугіна, Е. Жак-Далькроз, Д. Кабалевський, З. Кодай, А. Мужин, К. Орф, Б. Суходольський, В. Шацька, С. Шуман) та вітчизняних авторів (В. Бутенко, Л. Масол, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, Т. Смирнова, О. Щолокова, Г. Шевченко). Специфіку використання методів і прийомів засвоєння художніх понять у системі позакласної та позашкільної художньо-творчої освіти схарактеризовано М. Алейніковим, О. Комаровською, І. Поклад, В. Кисильовою, Т. Руденко, М. Татаренко, В. Холоденко. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що проблема засвоєння мистецько-творчих знань у ліцеях мистецтв поки що цілісно не досліджувалася.

Мета статті – узагальнення методів і прийомів засвоєння мистецьких знань учнями молодших класів ліцеїв мистецтв.

У словниковій літературі термін “засвоєння” тлумачиться як процес оволодіння значеннями предметів та способів дій з ними, основами поведінки та формами спілкування з людьми. Як шлях набуття учнями молодших класів змісту творчого досвіду, засвоєння передбачає усвідомлення ними певних пізнавальних дій (Н. Тализіна), значень змісту мистецько-творчих знань [1, с. 94]. Це, передусім, знання про творчу мистецьку діяльність, твори мистецтва. Важливим завданням процесу засвоєння є переведення змісту знань у внутрішній світ переживань і ставлень особистості, пізнання цінності, значущості мистецьких творів.

Автори висловлюють думку про те, що основу мистецько-творчих знань складають художні знання як специфічний засіб естетичного засвоєння дійсності (В. Гінецинський, А. Хуторської). З огляду на це, їх засвоєння забезпечують: а) тексти мистецьких творів (партитура, сценарій, композиція, картина, малюнок тощо), які розкривають смисл творчості й підсилюють виявлення учнями осо-

бистісного смислу; б) тексти дидактично-виховні, що утверджують цінність творчої особистості; в) художньо-творчі завдання як навчальні тексти, що стимулюють пізнавальне й ціннісне (морально-естетичне) ставлення учнів до змісту творчої діяльності у мистецтві. Висвітливо специфіку використання методів і прийомів засвоєння мистецько-творчих знань у ліцеї мистецтв з огляду на проведений формувальний експеримент з метою реалізації другої педагогічної умови.

Занурення учнів молодших класів у мистецьку творчість, споглядання мистецької діяльності на картинах видатних майстрів відбувалося за допомогою *методу створення художньо-творчого середовища*. Зокрема, у молодших класах засвоєнню мистецько-творчого досвіду сприяло споглядання картин видатних майстрів, герої яких співають, танцюють, малюють, грають на музичних інструментах (А. Ватто “Танець”, А. Ватто “Вуличний музикант”, Е. Дега “Дві танцівниці”, П. Ренуар “Дама за фортепіано”, П.О. Ренуар “Танок із тамбурином”). Виявлено, що засвоєння мистецьких термінів і понять, суб’єктивне тлумачення учнями смислу картини (пісні, танцю, мізансцени) забезпечує метод *герменевтичної бесіди*. Його завданнями є розкриття учнями нового смислу, художньої форми, якої досягли видатні митці, активізація морально-естетичних переживань учнів, відкриття ними ціннісного значення кожного артефакту.

У процесі реалізації формувального експерименту широко застосовувався метод *демонстрації фрагментів художніх творів* (віршів, пісень), який дав змогу акцентувати увагу на творчості та її впливі на життя людей [2, с. 183]. Так, використання цього методу разом з організованою *міні-дискусією* з приводу пісні Б. Окуджави “Музикант” (як змінилося ваше ставлення до творчості музикантів після цієї пісні?; які слова пісні вам сподобалися?) дало учням змогу усвідомити цінність творчих здібностей музиканта-скрипаля, які допомагають виконавцю і слухачам пережити духовну єдність, усвідомити позитивну роль мистецької творчості. *Метод аналізу-інтерпретації* творів мистецтва використовувався узагальнено для всіх дисциплін мистецького циклу (хореографія, музика, театральне мистецтво, образотворче мистецтво). Учитель разом з учнями здійснював *аналіз* змісту, характеру й виразних засобів твору мистецтва, допомагав учням узагальнити суб’єктивний досвід *розуміння та сприймання* художнього твору, спрямовував учнів до народження ними особистісного смислу, власної *інтерпретації*.

Засвоєння мистецько-творчих знань вимагало від учнів усвідомлення ними змісту термінів “припущення”, “гіпотеза”, яке здійснювалося за допомогою *прийому завершення артефакту* (пісень, віршів, танців, картин). Обговорення з учнями варіантів кінцівок мистецьких творів сприяло розвитку в учнів здібностей до дивергентного мислення, комбінування, інтуїтивного усвідомлення змісту мистецької творчості. Використання *дидактичних ігор* поглиблювало, систематизувало знання учнів молодших класів щодо емоційного змісту мистецьких творів. Наприклад, *дидактична гра* “Пісня та її емоційно-естетичний характер” проводилася як вікторина із завданням підібрати до різних емоційно-естетичних характеристик відповідну їй пісню (танок, витвір декоративного мистецтва).

Поглиблення знань про засоби мистецької творчості, підсилення пізнавальних інтересів учнів забезпечували *дидактичні казки*, насичені одухотвореними артефактами, образними властивостями, засобами мистецької виразності. Так, збільшення обсягу знань про можливості використання творчих здібностей у мистецтві на заняттях з образотворчого мистецтва відбувалося за допомогою *прийому рольового читання* дидактичних казок “Дві принцеси з королівства барв” та “День народження Жовтої фарби” [3, с. 89]. Систематизацію знань про музично-творчі здібності забезпечував *прийом вибору* музичних тем для казок “Подорож до країни Ритм” та “Як сопілка флейтою стала”.

Цьому також сприяв *добір учнями наочного матеріалу* для лялькових вистав “Казки принцеси музичного ладу” та “Як подружилися дві дівчинки – Лінія і Мелодія і два хлопчики – Колір і Тембр” [3, с. 87]. Організований учителем *діалог з образом твору* сприяв розвитку в учнів молодших класів здібності співпереживати героям, висловлювати судження щодо позитивних змін у виконавських уміннях та особистісних якостях героїні, яка перетворилася в “чарівну флейту”.

Засвоєння знань передбачає збагачення словника учнів молодших класів мистецько-творчими термінами. Наприклад, у першому класі учні ознайомилися зі змістом понять “творчість”, “здібності”, “творчі здібності”. На заняттях 2-го та 3-го класів на кожному уроці, наслідуючи мистецько-творчий досвід учителів або відомих артистів, поглиблювалося уявлення учнів про терміни “творча особистість”, “творча активність”, “творчі можливості”, “здібності фантазувати”, “здібність комбінувати”, “прийоми зменшення та збільшення” тощо. Усвідомлення смислу термінів відбувалося у мистецько-творчій діяльності, зокрема учні заповнювали прикладами та малюнками словнички й щоденники творчості, вирішували художньо-творчі завдання і кросворди.

У цілому аналіз наукових праць і проведений формувальний експеримент дає змогу узагальнити методичний інструментарій засвоєння мистецьких знань.

1. Метод створення художньо-творчого середовища й демонстрації фрагментів творів мистецтва дає змогу занурити учнів у мистецьку творчість, засвоїти різновиди мистецької діяльності на картинах видатних майстрів.

2. Герменевтична бесіда допомагає учням молодших класів тлумачити зміст картини (пісні, танцю), результати художнього порівняння, забезпечує виховання здібностей гнучко й оригінально мислити.

3. Евристична бесіда сприяє активізації інтуїтивних процесів розумової діяльності учнів у процесі вирішення творчих задач, вихованню здібностей молодших школярів до дивергентного мислення.

4. Метод діалогу з образом твору виховує в учнів творчі здібності співпереживання героям твору мистецтва, допомагає їм самостійно виявити суттєві ознаки творчих здібностей у мистецькій діяльності.

5. Метод аналізу-інтерпретації спрямовує вчителя та учнів до пошуку балансу між об’єктивним (аналіз) та суб’єктивним (емоційно-естетичні переживання), який збагачується особистісним смислом (інтерпретація).

6. Прийом наслідування мистецького досвіду виховує повагу, ціннісне ставлення учнів до творчого внеску видатного митця, художнього прийому.

7. Прийоми рольового читання дидактичної казки, вибору й відбору елементів художнього образу стимулюють розвиток ціннісного ставлення молодших школярів до засобів, способів, прийомів творчої діяльності героїв казок.

Висновки. Отже, засвоєння мистецько-творчих знань учнями молодших класів ліцеїв мистецтв визначаємо як процес переведення змісту знань у внутрішній світ емоційно-естетичних переживань особистості, суб’єктивного пізнання ними цінності мистецьких творів на підставі відповідних методів і прийомів (створення художньо-творчого середовища, прикладу, діалогу з образом твору, аналізу-інтерпретації, рольового читання, герменевтичної та евристичної бесід тощо). Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні специфіки виховання ціннісного ставлення учнів молодших класів ліцеїв мистецтв до засвоєння методів і форм розвитку творчих здібностей.

Список використаної літератури

1. Тальзіна Н.Ф. Педагогическая психология / Н.Ф. Тальзіна. – М. : Издательский центр “Академия”, 1998. – 288 с.

2. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва / Г.М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
3. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В. Калініченко, І.В. Руденко. – Х. : Вес-та : Ранок, 2006. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2013.

Радиевская А.А. Методы и приемы усвоения художественных знаний учащими-ся младших классов лицеев искусств

Проанализированы методы и приёмы усвоения учениками младших классов художественных знаний. Обобщены методы (создания художественно-творческой среды, герменевтической и эвристической беседы, дидактической игры, диалога с образом, анализа-интерпретации) и приёмы (ролевого чтения, выбора, отбора художественных средств и деталей), которые обеспечивают углубление и систематизацию художественных знаний как единства образов, чувств и отношения учеников младших классов к художественному творчеству.

Ключевые слова: усвоение, художественное образование, лицеи искусств, художественно-творческие знания, ученики младших классов.

Radievskay A. Methods and techniques for mastering the students junior high schools arts arts knowledge

The methods and techniques of mastering pupils of primary school art knowledge. The acquisition of artistic and creative knowledge as a process of knowledge transfer contents into the inner world of emotional and aesthetic experiences of the individual student, subjective knowledge of them value works of art. We found that the process of assimilation of artistic and creative knowledge provide: a) the texts of works of art (score, screenplay, song, painting, drawing, etc.) that reveal the meaning of creativity in the arts, students enhance the detection of personal meaning and b) didactic and educational texts that affirm the value of creative personality (outstanding artists, teachers, students who have demonstrated creativity in the artistic field) c) artistic and creative tasks as teaching texts that stimulate cognitive and values (moral and aesthetic) the ratio of students to content creativity in art. It was found that attract students to the artistic creativity allow texts with sound, plastic, speech and figurative form of expression of academic knowledge. Systematized content methods (create artistic and creative environment, hermeneutic and heuristic conversation, didactic games, dialogue with the image of work, analysis, interpretation) and techniques (role-based reading selection and selection of artistic media and components) that provide deeper, systematization and generalization of Art knowledge as a unity of images, feelings, moral and aesthetic attitudes of junior high schools of arts classes to art. The method of creating artistic and creative environment and display pieces of art can immerse students in artistic creativity, to learn the kinds of artistic activity in the paintings of famous artists. Hermeneutic discussion allows students to interpret the meaning of junior paintings (song, dance), the results of the comparison feature provides flexible training skills and original thinking. The method example, admission imitation artistic experience fosters respect, value attitudes of students to the creative contributions of outstanding artist, artistic reception. Heuristic conversation helps enhance intuitive mental processes of students in the creative process of solving problems raising abilities of younger students to divergent thinking. The method of dialogue with the way the work brings students' creativity empathy heroes artwork, helping them discover their own creative abilities essential features in artistic activities. The method of analysis, interpretation guides teachers and students to find a balance between the objective (analysis) and subjective (emotional and aesthetic experiences), which is enriched with personal meaning (interpretation). Techniques role reading didactic tales of choice and selection of the image elements stimulate the development of value treatment of younger children to means, methods, techniques, creativity heroes tales.

Key words: learning, art education, arts liceum, artistic and creative knowledge of primary school pupils.